

Tema 17. Òrgans de participació social. Taules de participació social. Entitats col·laboradores i de voluntariat

Esquema

- I. Òrgans de participació social
 - 1. Justificació legal a Catalunya
- II. Taules de participació social
 - 1. Antecedents
 - 2. Taula de Participació Social en l'àmbit penal i penitenciari
 - 2.1. Funcions
 - 2.2. Composició
 - 2.3. Funcionament
 - 3. Taules de participació social de segon nivell en l'àmbit penal i penitenciari
 - 3.1. Funcions
 - 3.2. Composició
 - 3.3. Funcionament
- III. Entitats col·laboradores i de voluntariat

I. Òrgans de participació social

1. Justificació legal a Catalunya

El Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aporta, entre altres coses, alguns eixos prioritaris, un dels quals és l'articulació del principi de coresponsabilitat institucional i social, la prestació del qual implica altres serveis públics, o la innovació que significa la participació ciutadana amb l'objectiu d'obrir noves vies de col·laboració social i de divulgar més àmpliament el valor de l'activitat penitenciària.

El títol II, «De la col·laboració institucional i de la participació social», del decret esmentat, en el seu article 7, planteja que, per assolir l'objectiu de reeducació i reinserció social encomanat al Departament de Justícia, cal que aquest coordini totes les polítiques de cohesió social desplegades per les institucions públiques a Catalunya.

Així mateix, l'article 8, que parla de la participació ciutadana, diu que per aconseguir la finalitat resocialitzadora encomanada al Departament de Justícia es preveu la participació ciutadana, entesa com un dret fonamental de la ciutadania.

La participació s'ha de coordinar a través de la Taula de Participació Social en l'àmbit penal i penitenciari, que actua com a òrgan consultiu i de relació amb les entitats col·laboradores i de voluntariat que treballen en els processos de reinserció social a Catalunya.

Més endavant, l'article 9 parla dels mecanismes de participació de les entitats i del voluntariat. En aquest sentit, el Departament de Justícia reconeix que les fundacions i associacions constituïdes legalment desenvolupen una tasca fonamental en el

benestar de la nostra societat, atès que participen, conjuntament amb les administracions i altres organitzacions privades, en la satisfacció de les necessitats dels sectors més desafavorits.

El Departament de Justícia pot comptar amb la col·laboració desinteressada i solidària de ciutadans i ciutadanes, organitzats en associacions de voluntariat, en la millora de la qualitat de vida als centres penitenciaris i en l'execució de les polítiques penitenciàries tendents a reduir al màxim els efectes nocius de l'internament i afavorir i consolidar els vincles entre els serveis d'execució penal i la societat a la qual serveixen.

Per assolir les finalitats imposades, cal promoure la formalització de convenis de col·laboració amb les entitats i associacions, públiques o privades, mitjançant els quals el Departament de Justícia ha de facilitar suport econòmic als programes que duguin a terme, sempre que el seu contingut es consideri d'interès per als serveis d'execució penal i coincideixi amb els principis, els valors i les finalitats de les institucions d'execució penal.

Aquests acords de col·laboració s'han de regir pels principis de legalitat, de publicitat, de transparència i de lliure concurrència.

Les entitats, les organitzacions i les associacions ciutadanes sense ànim de lucre poden participar en la gestió de serveis o equipaments la titularitat dels quals correspongui al departament competent en matèria d'execució penal.

En els projectes de participació ciutadana s'ha de prestar una atenció especial als col·lectius de persones amb un risc més alt d'exclusió social i, en concret, al de les dones, joves i de la població reclusa estrangera.

Amb l'objectiu d'assegurar una participació qualitativa i el millor seguiment de temàtiques complexes, durant l'execució dels processos de participació que es determinin, les entitats, les associacions i la part de la ciutadania que no estigui associada ha d'actuar en coordinació amb els equips multidisciplinaris o amb els/les professionals que designi el departament competent en matèria d'execució penal per a cada projecte en concret.

II. Taules de participació social

1. Antecedents

La Taula de Participació Social neix arran de les II Jornades de Voluntariat Penitenciari, celebrades el 3 i el 4 d'octubre de 2003, com a mecanisme permanent de treball i de coordinació entre l'Administració i les entitats col·laboradores i del voluntariat.

La seva creació respon a la voluntat del Departament de Justícia de fomentar la col·laboració social i institucional per afavorir els processos de rehabilitació i reinserció de persones sotmeses a mesures d'execució penal.

La Resolució del conseller de Justícia de 17 de novembre de 2005, va crear la Taula de Participació Social en l'àmbit penal i penitenciari com un espai de relació entre les entitats col·laboradores i de voluntariat, i la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, amb la idea de consolidar l'experiència que s'havia iniciat l'any 2004.

Llavors, la Taula de Participació Social (a partir d'ara, TPS) va començar la seva feina, fins que es va aprovar el Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya. Aquesta disposició normativa va reconèixer l'existència d'aquest àmbit de treball i la tasca que desenvolupa, que va continuar funcionant fins que, un cop creada la necessitat de regular les taules de participació social de segon nivell, es va considerar oportú aprovar una ordre mitjançant la qual es regulava en una nova i única disposició tant la Taula de Participació en l'àmbit penal i penitenciari com les diferents taules de participació de segon nivell: l'Ordre JUS/370/2009, de 23 de juliol, de regulació de les taules de participació social en l'àmbit penal i penitenciari.

Aquesta nova ordre va deixar sense efecte la Resolució de 17 de novembre de 2005, de creació de la Taula de Participació Social en l'àmbit penal i penitenciari.

2. Taula de Participació Social en l'àmbit penal i penitenciari

Com s'ha esmentat anteriorment, aquesta TPS en l'àmbit penal i penitenciari es va constituir inicialment el 31 de març de 2004 com a grup de treball, consulta, diàleg i consens entre l'Administració i les entitats col·laboradores i de voluntariat, amb l'objectiu d'estudiar i debatre qüestions i iniciatives d'interès comú i millorar la coordinació entre ambdues parts en l'àmbit de l'execució de mesures penals.

2.1. Funcions

Aportar informació i obrir processos de participació amb la representació de la part social de la TPS en tots els aspectes estratègics de la política penitenciària que siguin rellevants per a la seva actuació.

Proposar, avaluar el funcionament i fer propostes de millora de les línies generals, dels circuits i dels canals de comunicació que han d'enquadrar la relació de col·laboració entre ambdues parts.

Proposar estratègies conjuntes per facilitar la difusió de la dimensió social i rehabilitadora de la política penitenciària.

Qualsevol altra funció que tingui relació amb les anteriors que el plenari, sota la presidència del director o directora de Serveis Penitenciaris, pugui acordar.

2.2. Composició

Presidència: titular de la Direcció General de Serveis Penitenciaris, qui pot delegar-la en la persona que ocupi un altre càrrec directiu de la Direcció General.

Vocals:

- Titular de la Direcció General de Serveis Penitenciaris
- Titular de la Subdirecció General de Reparació i Execució Penal a la Comunitat
- Titular de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat
- Titular del Servei de Rehabilitació

Igualment, n'és vocal en representació de l'Administració de la Generalitat de Catalunya la persona que tingui la màxima responsabilitat en matèria d'ordenació del voluntariat a Catalunya o la persona en qui delegui.

En són vocals en representació de la part social, sis membres de les entitats col·laboradores i tres membres de les de voluntariat.

Secretari/ària: titular del Servei de Medi Obert i Serveis Socials, de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

2.3. Funcionament

La Comissió Permanent de la Taula de Participació Social es reuneix en sessions ordinàries un cop cada trimestre, i en sessions extraordinàries, a instància del president o a petició d'un quaranta per cent dels membres.

Un cop l'any, com a mínim, s'ha de celebrar un ple d'entitats col·laboradores i de voluntariat. La persona que ocupi la secretaria de la Comissió Permanent és qui ha d'exercir aquest mateix càrrec en el ple d'entitats.

La TPS pot constituir comissions o grups de treball, l'objectiu i la determinació dels quals s'ha d'establir mitjançant acord de la Comissió.

Al llarg dels anys de funcionament de les TPS s'han anat constituint diferents comissions de treball que han abordat temes com: el desplegament de la normativa interna, el disseny i el material de la formació inicial del voluntariat en l'àmbit de l'execució penal, els estàndards de servei dels programes que gestionen les entitats, la cooperació amb la Taula del Tercer Sector Social de Catalunya. És important ressaltar la tasca que han fet diferents comissions:

Comissió d'enllaç:

El seu objectiu ha estat el de mantenir un espai d'intercanvi d'informació i coordinació entre la part social i l'Administració, amb la finalitat de tractar els temes més immediats per solucionar i orientar-los segons la seva temàtica.

Grup TPS perifèriques

Acompanyar, orientar i fomentar la participació en els centres penitenciaris en el

desenvolupament de l'Ordre JUS/370/2009, de 23 de juliol, de regulació de les taules de participació social en l'àmbit penal i penitenciari, amb l'objectiu d'unificar continguts, línies de treball i metodologia.

Grup full de ruta

Consensuar el mapa de recursos que col·laboren amb el Departament amb l'objectiu d'identificar les variables i dimensions dels processos en els diferents àmbits per desenvolupar eines de millora i estàndards en el desplegament dels diferents serveis.

3. Taules de participació social de segon nivell en l'àmbit penal i penitenciari

Les taules de participació social de segon nivell en l'àmbit penal i penitenciari són òrgans de consulta i de relació entre les entitats col·laboradores i de voluntariat i la Direcció General de Serveis Penitenciaris, la finalitat de les quals és afavorir els processos de reinserció social i que actuen en cadascun dels municipis on s'ubiquin els centres penitenciaris i els centres oberts.

3.1. Funcions

Potenciar el reconeixement mutu i la participació de les parts implicades i obrir processos de participació amb altres recursos de la comunitat.

Proposar, avaluar el funcionament i fer propostes de millora de les línies generals dels circuits i dels canals de comunicació que han d'enquadrar la relació de col·laboració entre totes les parts.

Conèixer les necessitats de la població penitenciària i proposar accions per millorar l'atenció als col·lectius que demanen una atenció especial.

Proposar estratègies conjuntes per facilitar la difusió de la dimensió social i rehabilitadora de la política penitenciària amb la finalitat d'afavorir la implicació ciutadana en processos de reinserció.

Qualsevol altra funció que tingui relació amb les anteriors que la Comissió Permanent de la Taula de Participació Social, pugui acordar.

3.2. Composició

Establiments ordinaris

Presidència. La persona que ocupi la direcció de l'establiment.

Vocalies en representació de l'Administració penitenciària:

1. Gerent de l'establiment
2. Subdirector/a de Tractament de l'establiment
3. Subdirector/a d'Interior de l'establiment
4. Coordinador/a d'equip multidisciplinari o, en el seu cas, cap de programes d'atenció especialitzada
5. Cap de programes de treball social, en representació dels serveis socials territorials d'execució penal

Vocalies en representació de la part social: fins a quatre membres de les entitats col·laboradores i de voluntariat que intervinguin en l'establiment.

També n'és vocal l'alcalde o l'alcaldesa del municipi on s'ubiqui l'establiment penitenciari, o la persona que designi, com a representant del municipi. En el cas de municipis en què hi hagi més d'un districte, ho és la persona que ocupi la regidoria de districte on estigui situat l'establiment penitenciari, o la persona que aquest/a designi.

Secretaria: n'és secretari/ària el/la professional al servei de l'Administració penitenciària que es designi com a referent de les entitats de voluntariat al centre penitenciari corresponent.

Centres oberts i d'execució penal a la comunitat

Presidència. A la demarcació territorial de Barcelona, la persona que ocupi el Servei de Suport a l'Execució Penal. A les demarcacions territorials de Girona, Lleida i Tarragona, la persona que ocupi la direcció del centre obert corresponent.

Vocalies. En són vocals en representació de l'Administració penitenciària:

1. Director/a del centre obert corresponent, en el cas de la demarcació territorial de Barcelona
2. Cap de secció de serveis socials en l'àmbit penal, en representació dels serveis territorials, en els casos de les demarcacions territorials de Girona i Lleida; cap de secció de serveis socials en l'àmbit penal, en representació dels serveis territorials de Tarragona i les Terres de l'Ebre, en el cas de la demarcació territorial de Tarragona
3. Cap de programes de treball social del centre obert que correspongui
4. Un membre de l'equip de tractament del centre obert corresponent

En són vocals en representació de la part social fins a quatre representants de les entitats col·laboradores i de voluntariat que intervinguin en qualsevol dels centres oberts i/o col·laborin amb els serveis socials d'execució penal en l'àmbit de la llibertat condicional.

També ho és la persona que ocupi la regidoria de serveis socials i/o participació ciutadana de l'ajuntament del municipi on s'ubiqui el centre obert, o la persona que aquest/a designi com a representant de l'ajuntament del municipi.

Secretaria: n'és secretari/ària un/a jurista escollit entre els destinats als centres oberts de la demarcació territorial que correspongui.

3.3. Funcionament

Les taules de participació social de segon nivell en l'àmbit penal i penitenciari es reuneixen, com a mínim, un cop al trimestre, i excepcionalment, quan sigui necessari, a petició del president o presidenta per iniciativa pròpia o a proposta d'una tercera part dels membres.

L'any 2010 va ser l'any de la constitució de les taules de participació social de segon nivell en l'àmbit penal i penitenciari i el 2016 el de la diagnosi participativa amb l'objectiu de conèixer el funcionament de les taules de segon nivell, definir un model de

funcionament i millorar el reconeixement mutu i el diàleg entre els diferents actors; conèixer els punts forts de les TPS i les necessitats de millora.

Aquesta important diagnosi s'ha fet de manera conjunta entre el que, en el seu moment, era el Departament de Governació i Relacions Institucionals i el Departament de Justícia.

A partir d'aquesta diagnosi s'han definit els objectius, la missió, la visió i els valors que han de regir la TPS per als centres penitenciaris i els centres oberts.

S'espera assolir com a objectius en la TPS la millora i la participació.

Com a missió de la TPS, la coordinació entre les entitats, i entre les entitats i el centre.

La visió de la TPS es visualitza com un procés a llarg termini amb aspectes com: canvi de sistema, col·laboració, compartir, comunitat, coordinació, funcionalitat, apropar la realitat penitenciària a la comunitat i viceversa...

I com a valors, el respecte, la confiança i la responsabilitat.

Els centres oberts, amb objectius més propers a la reinserció comunitària, es plantegen la reinserció, la coordinació, el suport, la participació social, el temps lliure...

Defineixen la seva missió com a coneixement mutu de les entitats i coneixement de les entitats per part dels usuaris...

III. Entitats col·laboradores i de voluntariat

Les entitats col·laboradores i de voluntariat són entitats sense ànim de lucre que es relacionen amb la Direcció General de Serveis Penitenciaris per dur a terme programes d'intervenció en l'àmbit del compliment de mesures. Les entitats:

- Aporten innovació, creativitat, eficàcia
- Detecten necessitats no cobertes
- Presten serveis
- Defensen drets
- Fan formació i reciclatge
- Sensibilitzen, dinamitzen el teixit social
- Exerceixen un rol de frontissa entre l'Administració i la societat

Les entitats col·laboradores reben prestació econòmica pel desenvolupament dels programes, a través d'ordres de subvencions públiques del Departament de Justícia.

Les entitats de voluntariat desenvolupen programes sense cap prestació econòmica.

Els tipus d'intervenció de les entitats col·laboradores amb la Direcció General de Serveis Penitenciaris, acordats i definits en el marc de la TPS, són aquests:

Socioeducatiu:

- Activitats esportives
- Activitats artístiques (teatre, música, arts plàstiques, etc.)
- Activitats de creixement personal
- Tractaments de drogodependències i alcoholisme o ludopatia (poden ser en règim d'internament en una comunitat terapèutica o pis urbà de reinserció, en règim d'activitats en centre de dia, o bé en règim ambulatori)

- Tractaments i seguiment de persones que compleixen condemna en règim obert i comunitari per delictes contra la llibertat sexual, delictes violents i delictes de violència domèstica

Sociosanitari:

- Acolliment de persones amb un estat de salut molt deteriorat, malalts crònics, inguaribles
- Atenció als discapacitats psíquics
- Atenció a malalts psíquics en règim d'internament, de centre de dia o ambulatori

Assistencial:

- Suport emocional a la població interna i a les seves famílies, tant a l'interior dels centres penitenciaris com a l'exterior

Formatiu / ocupacional:

- Formació en noves tecnologies
- Formació en idiomes
- Preparació per al món laboral (cursos en matèries relacionades amb la construcció, la restauració, etc.)

Unitats dependents:

- Són unitats arquitectònicament ubicades fora del recinte dels centres penitenciaris, preferentment en habitatges ordinaris de l'entorn comunitari, sense signes de distinció relatius a la seva dedicació.
- Administrativament depenen sempre d'un centre penitenciari.
- Els serveis i prestacions de caràcter formatiu, laboral i de tractament són gestionats de forma directa i preferentment per associacions o organismes no penitenciaris.

Residencials:

Cobreixen les necessitats bàsiques quant a l'acolliment (alimentació i sostre) de les persones sotmeses a una mesura d'execució penal, generalment quan són excarcerades durant l'execució de la pena.

Els tipus d'intervenció de les entitats de voluntariat, treballat, acordat i definit en el marc de la TPS, són aquests:

- Assistència jurídica: activitats dirigides a l'orientació
- Sociocultural i esportiva (diferents pràctiques esportives, competicions, música, teatre, ioga, etc.)
- Promoció de la salut: informació i orientació pel que fa a hàbits i cura de la salut.
- Formació i activitats de suport a tasques educatives, reglades i no reglades: idiomes, reforç escolar...
- Acompanyament a la persona: establiment de relacions personals per facilitar futures actuacions davant de processos d'excerceració i inserció social, escolta activa
- Acompanyament en la comunitat: activitats de suport en programes específics comunitaris, hàbits i habilitats socials...

Punts clau

- El Decret 329/2006, de 5 de setembre, impulsa la col·laboració institucional i obre la via de la participació social i ciutadana.
- Antecedents: Taula de Participació Social. Taula de Participació Social en l'àmbit penal i penitenciari: funcions, composició, funcionament, comissions de la TPS.
- Taula de participació social de segon nivell en l'àmbit penal i penitenciari: funcions, composició – establiments ordinaris, centres oberts i d'execució penal a la comunitat - , funcionament. Diagnosi
- Entitats col·laboradores i de voluntariat: tipus d'intervenció de les entitats col·laboradores. Tipus d'intervenció de les entitats de voluntariat

Bibliografia

Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya (2006). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. (Quaderns de legislació; 60).

Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya.

Ordre JUS/370/2009, de 23 de juliol, de regulació de les taules de participació social en l'àmbit penal i penitenciari.

Diagnosi de les Taules de Participació Social.